

Mgr Głowacz Jakub: Zdolność patentowa nowopowstałych zwierząt – przyczynek do dyskusji

Uniwersytet Łódzki

Wstęp

Począwszy od II połowy XX w. w średnio i wysoko rozwiniętych gospodarczo państwach można zaobserwować dynamiczny oraz efektywny rozwój biotechnologii²⁶. Jego częstymi efektami są wynalazki obejmujące organizmy żywe²⁷, którym co do zasady należy zagwarantować właściwą ochronę prawną patentową²⁸. Ustawodawca unijny, dostrzegając wieloaspektowość konsekwencji rozstrzygnięć zapadłych na tle sprawy tzw. myszy harwardzkiej²⁹, sformułował podstawy wskazanej ochrony w punktach 1 i 2 preambuły dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/44/WE z dnia 6 VII 1998 r. w sprawie ochrony prawnej wynalazków biotechnologicznych³⁰. Dzięki temu zapoczątkowany został nieustannie trwający proces legislacyjny w przedmiocie regulacji prawnej tej problematyki zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. W obszarze prawa własności intelektualnej obejmuje on w szczególności dwie grupy zagadnień. Pierwsza spośród nich obejmuje kwestie związane z ochroną jurystyczną odkrytych lub wyhodowanych odmian

---

²⁶ Zob. w szczególności L. Gruszow, *Ochrona wynalazków w dziedzinie biotechnologii według Konwencji o patencie europejskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej” z. 52/1990, s. 7; J. Straus, *Biotechnologia i jej międzynarodowe prawne i ekonomiczne implikacje*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej” z. 56/1990, s. 11-12. Ponadto rozwój biotechnologii ma przede wszystkim istotny wpływ na nauki medyczne, rolnicze i chemiczne (zob. w szczególności P. Stankiewicz, *Społeczne konsekwencje wykorzystania biotechnologii w rolnictwie*, „INFOS. Zagadnienia społeczno-gospodarcze” nr 1/2009, s. 1).

²⁷ Zob. w szczególności M. du Vall, *Problemy ochrony patentowej i autorskoprawnej zwierząt*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej” z. 59/1992, s. 51-52; K.W. O'Connor, *Patents for Genetically Modified Animals*, „Journal of Animal Science” vol. 71/1993, s. 34-35; D.K. Miller, *A Patent on the Conscious: A Theoretical Perspective of the Law on Patentable Life*, „Stanford Journal of Animal Law and Policy” vol. 2/2009, s. 145-146; J. Uchańska, *Relacje ochrony sui generis różnorodności biologicznej do ochrony patentowej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z prawa własności intelektualnej” nr 1/2013, s. 43-44.

²⁸ Systematyczny wzrost popularności problematyki dotyczącej patentowalności organizmów żywych nastąpił po wyroku SN USA z dnia 16 VI 1980 r. w sprawie *Diamond v. Chakrabarty* (447 U.S. 303). Na jego mocy bowiem po raz pierwszy w historii dopuszczono uznanie genetycznie zmodyfikowanego mikroorganizmu za przedmiot ochrony prawno patentowej (szerzej zob. w szczególności M. du Vall [w:] E. Nowińska, U. Promińska, M. du Vall, *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2011, s. 71; E.J. Sease, *From Microbes, to Corn Seeds, to Oysters, to Mice: Patentability of New Life Forms*, „Drake Law Journal” vol. 38/1989, s. 561-562; K.W. O'Connor, jw., s. 35-36).

²⁹ Zob. decyzja Europejskiego Urzędu Patentowego z dnia 3 X 1990 r., T-19/99. Na jej mocy przedmiotem patentu stała się mysz, której genotyp został zmodyfikowany w ten sposób, że każde pokolenie tego zwierzęcia miałooby chorować na określony rodzaj raka, wskutek czego możliwe stało się przygotowanie w pełni kontrolowanych badań tych chorób (szerzej zob. w szczególności M. du Vall, [w:] *Prawo...*, jw., s. 71-72; E.J. Sease, jw., s. 565).

³⁰ Dz.U. L 213 z 30 VII 1998 r., dalej jako „dyrektywa 98/44”.

roślin, zaś druga – nowopowstałych zwierząt jako dóbr niematerialnych³¹. O ile wydaje się, że aktualna regulacja prawna odmian roślin posiada wystarczająco złożony charakter i jest z powodzeniem stosowana w praktyce³², o tyle status prawny nowo wykreowanych zwierząt nie stał się dotychczas przedmiotem ani szczegółowych unormowań umieszczonych w odrębnym akcie prawa powszechnie obowiązującego ani polskich opracowań naukowych³³. Z tego względu należy skupić się na prezentacji drugiego z wymienionych zagadnień, w zakresie którego obecnie największe kontrowersje w piśmiennictwie anglojęzycznym wywołuje ocena zdolności patentowej wspomnianych zwierząt³⁴. Wynika to ze stale postępującej ilości odnotowywanych patentów na gatunkach tego typu organizmów żywych³⁵, ponieważ wykładnia kryteriów lub przesłanek ich ustanawiania nie jest wydaje się być jednolita w prawie polskim, międzynarodowym i obcym.

Patentowalność wynalazków biotechnologicznych a problematyka określenia zwierząt i roślin jako przedmiotów własności intelektualnej – uwagi ogólne o charakterze prawnym i językowym

Specyfika wynalazków biotechnologicznych i zasadność rozważenia dopuszczalności ich opatentowania jako przedmiotu własności intelektualnej wprost wynika z ogólnego sposobu definiowania biotechnologii jako umiejętności wykorzystywania organizmów żywych, w tym ich elementów i zachodzących w nich procesów, dla uzyskania zamierzonych

---

³¹ Inaczej A. Niewęglowski, który z niewiadomych przyczyn nie zalicza ras zwierząt do katalogu dóbr niematerialnych (zob. A. Niewęglowski [w:] *System Prawa Handlowego. T. 3. Prawo własności przemysłowej*, red. E. Nowińska, E. Szczepanowska-Kozłowska, Warszawa 2015, s. 27.

³² W Polsce konstrukcja systemu ochrony prawa wyłącznego do odkrytych lub wyhodowanych odmian roślin ma szczególny charakter. Wynika to z faktu, że do tego typu dóbr niematerialnych zasadniczo nie odnosi się jedna z podstawowych reguł prawa własności intelektualnej, opierająca się na możliwości zapewnienia tego typu wytworom kumulatywnej protekcji prawnoautorskiej oraz patentowej. Przyczyną takiego stanu jest istnienie odrębnego i dwupoziomowego (polskiego oraz międzynarodowego) reżimu ochrony prawnej, którego podstawę stanowią uregulowania zawarte w ustawie z dnia 26 VI 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (Dz.U. z 2003 r. nr 37, poz. 1300 ze zm., dalej jako OPORU), ustawy z dnia 9 XI 2012 r. o nasiennictwie (Dz.U. z 2012 r. nr 244, poz. 1512 ze zm.), Międzynarodowej Konwencji Ochrony Nowych Odmian Roślin sporządzonej w Paryżu w dniu 2 XII 1961 r. (ang. *International Convention for the Protection of New Varieties of Plants*, Dz.U. L 192 z dnia 22 VII 2005 r., dalej jako UPOV) oraz rozporządzenia Rady Nr 2100/94 z dnia 27 VII 1994 r. w sprawie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin (Dz.U. L 227 z dnia 1 IX 1994 r.).

³³ Podobnie M. du Vall, [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom XIVa. Prawo własności przemysłowej*, red. R. Skubisz, Warszawa 2012, s. 304.

³⁴ Zob. w szczególności I. Kelmelytè, *Can living things be objects of patents?*, „*International Journal of Baltic Law*” no. 2/2005, vol. 2, s. 1.

³⁵ Przykładowo w latach 1984-2010 r. w Urzędzie Patentowym Stanów Zjednoczonych odnotowano ok. 800 patentów na gatunkach zwierząt (zob. Ch. Then, R. Tippe, *Seed monopolists increasingly gaining market control. Applications and granting of patents in sphere of animal and plant breeding in 2010*, s. 4, dostępny w Internecie [31.05.2015 r.]:

http://no-patents-on-seeds.org/sites/default/files/news/patente_report_2011_final_en.pdf.

przez człowieka rezultatów³⁶. Takie stanowisko zostało pośrednio wyrażone przez ustawodawcę unijnego w punkcie 33 preambuły dyrektywy 98/44. Stosownie do jego treści podstawowe znaczenie w zakresie przedmiotowego zagadnienia należy przypisywać konieczności ustalenia sytuacji, w których konkretny sposób hodowli roślin lub zwierząt posiada czysto biologiczny charakter³⁷. Wskazane założenie znajduje obecnie swój wyraz w szczególności w art. 4 ust. 3 wspomnianej dyrektywy, art. 53(b) Konwencji o udzielaniu patentów europejskich (Konwencji o patencie europejskim) sporządzonej w Monachium w dniu 5 XI 1973 r.³⁸, art. 27 ust. 3 pkt (b) Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej³⁹, a także art. 29 ust. 1 pkt 2 *in fine* ustawy z dnia 30 VI 2000 r. – Prawo własności przemysłowej⁴⁰. W wyliczonych przepisach zawarto generalne zastrzeżenie, zgodnie z którym przedmiotem patentów mogą być wyłącznie mikrobiologiczne sposoby hodowli nowych odmian roślin lub ras zwierząt⁴¹ oraz wytwory uzyskiwane takimi sposobami. Na mocy art. 29 ust. 2 PWP polski ustawodawca *a contrario* sprecyzował, że do kategorii wskazanych sposobów zaliczają się wszystkie inne niż posiadające charakter czysto biologiczny, tzn. nie składające się w całości ze zjawisk naturalnych takich jak krzyżowanie lub selekcjonowanie. Z kolei zgodnie z art. 93¹ pkt 3 PWP sposób mikrobiologiczny definiuje się jako taki „sposób, w którym bierze udział materiał biologiczny lub który został dokonany na materiale mikrobiologicznym albo wynikiem którego jest taki materiał”. W konsekwencji należy stwierdzić, że wynalazkami biotechnologicznym są wyłącznie zarówno sposoby hodowli nowych odmian roślin lub ras zwierząt, jak i rośliny bądź zwierzęta otrzymane wskutek zastosowania tych sposobów, o ile miały one charakter mikrobiologiczny⁴².

W polskiej doktrynie pojawiło się twierdzenie, zgodnie z którym ze względu na treść art. 29 PWP „można dopuścić patentowalność zwierząt i roślin jako takich”⁴³. Nie przecząc

---

³⁶ Zob. H. Żakowska-Henzler, *Wynalazek biotechnologiczny. Przedmiot patentu*, Warszawa 2006, s. 30-31.

³⁷ W przedmiocie kształtowania się koncepcji wynalazku biotechnologicznego w okresie poprzedzającym uchwalenie dyrektywy 98/44 szerzej zob. H. Żakowska-Henzler, *iw.*, s. 61-113.

³⁸ Dz.U. z 2004 r. nr 79, poz. 737, dalej jako „EKP”.

³⁹ Dz.U. L 336/214 z 23 XII 1994 r., dalej jako „TRIPS”.

⁴⁰ Dz.U. z 2001 r. nr 49, poz. 508 ze zm., dalej jako „PWP”.

⁴¹ Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt (a) dyrektywy 98/44 oraz art. 93¹ pkt 3 PWP sposobem mikrobiologicznym jest „sposób, w którym bierze udział lub który został dokonany na materiale mikrobiologicznym albo wynikiem którego jest ten materiał” (por. zasada 23b pkt 6 Regulaminu Wykonawczego do EKP). W drodze wykorzystywania sposobów mikrobiologicznych otrzymuje się mikroorganizmy, które ze względu na swój niewielki rozmiar nie są możliwe do spostrzeżenia za pomocą wzroku bez konieczności użycia dodatkowych urządzeń. Należą do nich: bakterie, glony, pierwotniaki, komórki ludzkie, zwierzęce i roślinne *in vitro*, hybrydy, plazmidy, wirusy i algi (P. Kostański, [w:] *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. P. Kostański, Warszawa 2014, s. 259).

⁴² Takie ogólne twierdzenie w przedmiocie wynalazku biotechnologicznego jest zgodne z definicjami patentów związanych z wykorzystaniem materiału biologicznego, które zostały zawarte w art. 93⁴ PWP.

⁴³ M. Smycz, *Ochrona wynalazków biotechnologicznych w prawie własności przemysłowej*, TPP nr 1/2003, s. 85.

jego zasadniczej trafności, wydaje się być ono wyłącznie zwykłym uproszczeniem, które wynika z wciąż obowiązującej tendencji do traktowania odmian roślin i ras zwierząt lub sposobów ich otrzymywania jako wręcz identycznych dóbr niematerialnych na płaszczyźnie przepisów mieszczących się w podstawowych dla prawa własności intelektualnej aktach prawnych⁴⁴. *De lege lata* ani polski ani unijny ustawodawca wydają się nie dostrzegać w dostateczny sposób oczywistych odmienności występujących pomiędzy zwierzętami a roślinami⁴⁵. Ich źródło stanowi zupełnie inna struktura genetyczna. Powoduje ona, że zwierzęta – w przeciwieństwie do roślin – posiadają świadomość, w związku z czym samoczynnie podejmują one określone zachowania wynikające z ich własnego popędu⁴⁶. Wydaje się, że potwierdzenia takiej tezy można również *ipso facto* poszukiwać poprzez wyjaśnienie pojęć „rasa zwierząt” oraz „odmiana rośliny” na skutek poddania ich stosownej wykładni tak językowej, jak i funkcjonalnej, o ile stanowią one część obowiązujących przepisów prawnych.

Pierwszym przedmiotem wskazanych rozważań powinno być wyrażenie „rasa zwierząt”. Wiąże się to z koniecznością docelowego porównania znaczeń tego sformułowania oraz pojęcia „odmiana rośliny”. W języku polskim słowo „rasa” oznacza „zespół osobników w obrębie gatunku odznaczających się swoistymi cechami przekazywanymi dziedzicznie”⁴⁷, zaś „zwierzę” – „organizm jednokomórkowy lub wielokomórkowy, cudzożywny, zwykle mający zdolność ruchu”⁴⁸. Na polskim gruncie normatywnym jedyna definicja „rasy” znajduje się w art. 2 pkt 14 ustawy z dnia 29 VI 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich. Zgodnie z jego treścią wskazane słowo oznacza „populację zwierząt gospodarskich w obrębie gatunku o wspólnym pochodzeniu, charakteryzujących się

---

⁴⁴ Do katalogu przykładowych norm dotyczących patentowalności roślin i zwierząt w różnych systemach prawnych należy zaliczyć te, które wynikają z: art. 24 i 29 PWP (Rzeczypospolita Polska) i art. 52 i 53 EKP (Unia Europejska), a także § 2a Patentgesetz z 5 V 1936 r. (Niemcy) oraz § 101 Title 35 („Patents”) of the United States Code (Stany Zjednoczone Ameryki Północnej), dalej jako U.S.C. W tym wyliczeniu nie należy uwzględniać art. 27 TRIPS, ponieważ akt ten nie ma charakteru powszechnie obowiązującego.

⁴⁵ W przedmiocie motywów wprowadzenia jednolitej regulacji w zakresie patentowalności roślin i zwierząt zob. H. Żakowska-Henzler, *Wynalazek...*, jw., s. 227.

⁴⁶ W orzecznictwie i literaturze z zakresu prawa cywilnego problematyka zachowania się zwierzęcia z jego własnego popędu wiąże się z kwestią odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu wyrządzenia szkody wskutek działania tego typu organizmów żywych w świetle treści art. 431 ustawy z dnia 23 IV 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. nr 16, poz. 94 ze zm.). Szerzej zob. w szczególności wyrok SN z dnia 6 VI 1968 r., I CR 148/68, OSNC nr 11/1969, poz. 199, z glosą A. Szpunara, PiP z. 3-4/1970, s. 608; wyrok SA w Poznaniu z dnia 11 VI 1991 r., I ACr 69/90, OSA nr 2/1992, poz. 14; H. Witczak, A. Kawałko, *Zobowiązania*, Warszawa 2012, s. 126; P. Machnikowski, A. Śmieja [w:] *System Prawa Prywatnego. T. VI. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2014, s. 522.

⁴⁷ *Słownik języka polskiego*, t. 3 (R-Ż), red. M. Szymczak, Warszawa 1981, s. 20.

⁴⁸ Tamże, s. 1071.

przekazywaniem potomstwu określonego zespołu cech”⁴⁹. Można zatem stwierdzić, że „rasa zwierząt” oznacza co najmniej dwa żywe stworzenia należące do gatunku innego niż ludzki, które posiadają określony zespół cech genotypowych⁵⁰ i są zdolne do jego przekazywania swojemu potomstwu.

Transparentność wskazanego wyrażenia ulega niemniej pewnemu ograniczeniu w sytuacji, gdy podobnej analizie zostanie poddane wspomniane już wyrażenie „odmiana rośliny”. Na płaszczyźnie lingwistycznej jego pierwsze słowo składowe oznacza bowiem „najniższą jednostkę w systematyce organizmów”⁵¹, a drugie – „organizm o komórkach okrytych ścianą komórkową, samożywny (...) lub cudzożywny (...)”⁵². Oprócz tego pojęcie „odmiany” zostało zdefiniowane w art. 2 ust. 1 pkt 1 OPORU, zgodnie z którym jest to „zbiorowość roślin w obrębie botanicznej jednostki systematycznej najniższego znanego stopnia, która (...): (a) jest określona na podstawie przejawianych właściwości wynikających z określonego genotypu lub kombinacji genotypów, (b) jest odróżnialna od każdej innej zbiorowości roślin na podstawie co najmniej jednej z przejawianych właściwości, (c) pozostaje niezmieniona po rozmnożeniu”. Można zatem przyjąć, że wyrażenie „odmiana rośliny” należy rozumieć jako co najmniej dwa organizmy żywe inne niż ludzie i zwierzęta, które posiadają określony zespół cech genotypowych nie ulegających zmianom nawet na skutek rozmnożenia tych organizmów⁵³. W następstwie zestawienia rozumienia pojęć „rasa zwierząt” i „odmiana rośliny” należy wobec tego stwierdzić ich tożsamość za wyjątkiem różnicy genotypowej występującej *ex natura rei* między zwierzętami a roślinami. W rezultacie uzasadnione wydaje się postawienie tezy, zgodnie z którą każdorazowe posługiwanie się przez ustawodawcę takimi słowami jak „rasa” i „odmiana” nie jest poprawnym rozwiązaniem legislacyjnym⁵⁴, ponieważ stanowią one synonim powszechnie aprobowanego w prawie prywatnym pojęcia zbioru⁵⁵. Jego specyfika wynika jedynie z charakteru prawnego jego elementów, tzn. zamiast rzeczy oznaczonych co do gatunku

---

⁴⁹ Zdaniem P. Kostańskiego wskazaną definicję „rasy zwierząt” można traktować jedynie pomocniczo (P. Kostański, jw., s. 260).

⁵⁰ W uproszczeniu można przyjąć, że nośnikiem cech genotypowych jest materiał biologiczny. Zgodnie z treścią art. 2 ust. 1 pkt (b) dyrektywy 98/44 oraz art. 93¹ pkt 2 PWP wyrażenie to oznacza „materiał zawierający informację genetyczną i zdolny do samoreprodukcji albo nadający się do reprodukcji w systemie biologicznym” (por. zasada 23b pkt 3 Regulaminu Wykonawczego do EKP).

⁵¹ *Słownik języka polskiego*, t. II (L-P), red. M. Szymczak, Warszawa 1979, s. 462.

⁵² *Słownik...*, t. III, jw., s. 75.

⁵³ Por. P. Kostański, jw., s. 260.

⁵⁴ Ponadto H. Żakowska-Henzler zauważa, że pojęcie „rasa” jest kategorią sztuczną, ponieważ obecnie nie istnieje ona w taksonomicznym systemie klasyfikacji organizmów żywych (szerzej zob. H. Żakowska-Henzler, *Wynalazek...*, jw., s. 226-227).

⁵⁵ W przedmiocie zbioru rzeczy zob. w szczególności Ł. Szegda, K. Wojdyłło, *Zbiór rzeczy i praw jako oddzielna kategoria jurydyczna?*, MoP nr 9/2011, s. 59-68.

obejmuje on nośniki konkretnego dobra niematerialnego obejmującego ściśle określony genotyp lub mikrobiologiczny sposób jego otrzymywania.

Przesłanki zdolności patentowej nowopowstałych zbiorów zwierząt lub sposobów ich otrzymywania

Przywołana już tendencja do jednolitego traktowania zwierząt i roślin w przepisach podstawowych aktów normatywnych z zakresu prawa własności intelektualnej ulega dezaktualizacji w przypadku konieczności dokonania oceny dopuszczalności patentowania zbiorów nośników tych dóbr niematerialnych lub mikrobiologicznych sposobów ich wytwarzania. Należy bowiem zauważyć, że obligatoryjne przesłanki zdolności patentowej każdego wynalazku, będąc określonymi w art. 24 PWP, w przypadku odmian roślin ulegają swego rodzaju doprecyzowaniu dzięki możliwości subsydiarnego skorzystania z przepisów aktów prawnych dedykowanych wyłącznie dobrom niematerialnym tego rodzaju⁵⁶. Całkowicie odmienna sytuacja występuje w przypadku oceny patentowalności nowych ras zwierząt lub sposobów ich wytwarzania, ponieważ *de lege lata* może ona zostać dokonana wyłącznie w oparciu o przesłanki zawarte w ogólnych przepisach EKP i PWP. Należą do nich:

- a) posiadanie technicznego charakteru (art. 52 ust. 1 EKP i 24 PWP *implicite*);
- b) nowość (art. 54 EKP i art. 25 ust. 1 PWP);
- c) posiadanie poziomu wynalazczego (art. 56 EKP i art. 26 PWP);
- d) przydatność dla przemysłowego zastosowania (art. 57 EKP i art. 27 PWP).

Ad a.

Występowanie przesłanki technicznego charakteru, mimo braku jej wyraźnego określenia w istniejących przepisach, jest konieczna dla uznania danego dobra niematerialnego za wynalazek, ponieważ musi on obejmować nowy sposób wykorzystania dotychczas istniejącej materii nieożywionej i ożywionej celem zaspokojenia określonych potrzeb ludzkich⁵⁷. W przypadku zbioru zwierząt lub sposobów ich otrzymywania ta

---

⁵⁶ Zob. art. 5-8 OPORU oraz art. 7-10 i 20 UPOV, w których opisano przesłanki patentowe nowych odmian roślin, tj. odrębność, wyrównanie (jednolitość), trwałość, nowość.

⁵⁷ Szerzej zob. w szczególności S. Sołtysiński, *Projekty wynalazcze* [w:] *System Prawa Własności Intelektualnej. T. 3. Prawo wynalazcze*, red. J. Szwejca, A. Szajkowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1990, s. 29-30; M. du Vall [w:] *System Prawa Prywatnego, T. 14a. Prawo własności przemysłowej*, red. R. Skubisz, Warszawa 2012, s. 245-250; por. P. Kostański, jw., s. 197.

przesłanka zostaje spełniona, jeżeli wskutek jego urzeczywistnienia następuje techniczne oddziaływanie przez nie na materię⁵⁸.

Ad b.

Konkretny wynalazek posiada przymiot nowości, jeśli nie jest on częścią stanu techniki⁵⁹ zarówno w kraju, w którym został stworzony, jak i w skali światowej⁶⁰. Oznacza to, że dany wynalazek nie może zostać ujawniony gdziekolwiek na świecie⁶¹. Zbiór zwierząt lub sposoby jego otrzymywania są zatem uznawane za nowe w sytuacji, gdy ich kompletny genotyp nie był publicznie dostępny przed datą, według której oznacza się pierwszeństwo do uzyskania patentu⁶².

Ad c.

Przesłankę „poziomu wynalazczego” spełnia wyłączenie ten wynalazek, który w opinii znawcy nie wynika w sposób oczywisty ze stanu techniki, tzn. jest rozwiązaniem doniosłym, nierutynowym⁶³, epokowym, rewolucjonizującym technikę⁶⁴. Rasa zwierząt lub sposób jej otrzymywania odznacza się zatem poziomem wynalazczym, o ile stanowiący ich podstawę bądź przedmiot materiał biologiczny zawiera co najmniej jedną innowacyjną sekwencję DNA lub został pozyskany za pomocą nieoczywistego procesu biotechnologicznego⁶⁵.

Ad d.

Przemysłowe zastosowanie wynalazku występuje wyłącznie w sytuacji, gdy dzięki niemu może być uzyskany wytwór lub wykorzystywany sposób, w rozumieniu technicznym, dowolnej działalności przemysłowej, nie wyłączając rolnictwa⁶⁶. Oznacza to, że dane rozwiązanie techniczne jest zupełne, tzn. jego wykorzystanie umożliwia osiągnięcie przewidywalnego rezultatu bez konieczności stosowania rozwiązań dodatkowych, które

---

⁵⁸ Przykładem takiego oddziaływania można wyróżnić w sprawie *Diamond v. Chakrabarty*, której przedmiotem była dopuszczalność opatentowania bakterii posiadającej zdolność absorpcji ropy naftowej.

⁵⁹ Zgodnie z art. 25 ust. 2 PWP pojęcie „stan techniki” oznacza „wszystko to, co przed datą, według której oznacza się pierwszeństwo do uzyskania patentu, zostało udostępnione do wiadomości powszechnej w formie pisemnego lub ustnego opisu, przez stosowanie, wystawienie lub ujawnienie w inny sposób”.

⁶⁰ J. Kępiński [w:] *System Prawa Handlowego. T. 3. Prawo własności przemysłowej*, E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska, Warszawa 2015, s. 106-107.

⁶¹ Por. P. Kostański, jw., s. 208.

⁶² W prawie polskim podstawę prawną ustalenia daty pierwszeństwa do uzyskania patentu stanowi art. 14 PWP.

⁶³ Zob. A. Szewc, G. Jyż, *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2011, s. 68-69.

⁶⁴ Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 VIII 2005 r., VI SA/Wa 2183/04, LEX nr 191870.

⁶⁵ Por. H. Żakowska-Henzler, *Wynalazek...*, jw., s. 193-194.

⁶⁶ P. Kostański, jw., s. 231.

przekraczają zwykłe zabiegi adaptacyjne, a także gwarantuje bezpieczeństwo korzystania, zostało ujawnione we właściwy sposób oraz można je powtarzalnie stosować w produkcji⁶⁷. Upraszczając, przesłanka ta polega wyłącznie na możliwości przypisania konkretnemu wynalazkowi określonego celu praktycznego⁶⁸. W przypadku zbiorów zwierząt lub sposobów ich otrzymywania zostaje ona zatem spełniona, jeżeli w zgłoszeniu patentowym zostało wskazane ich konkretne przemysłowe zastosowanie⁶⁹.

Etyczno-moralne ograniczenia patentowalności nowopowstałych zbiorów zwierząt lub sposobów ich otrzymywania

W polskich i unijnych aktach normatywnych oprócz ograniczeń technicznych lub przyrodniczych patentowalności nowopowstałych zbiorów zwierząt lub sposobów ich otrzymywania o charakterze mikrobiologicznym⁷⁰ należy również wyróżnić te, które mają *stricte* etyczno-moralny charakter⁷¹. Zostały one wyrażone w art. 29 ust. 1 pkt 1 PWP, art. 93³ ust. 2 *in principio* PWP, art. 53 pkt (a) oraz art. 27 ust. 2 i 3 TRIPS. Dokonując ich łącznej wykładni należy przyjąć, że *de lege lata* wyłączona jest możliwość patentowania wynalazków biotechnologicznych, których wykorzystanie byłoby sprzeczne z takimi klauzulami generalnymi jak porządek publiczny⁷², dobre obyczaje⁷³ i moralności publicznej, której naruszenie uniemożliwia opatentowanie danego wynalazku biotechnologicznego. Ponadto w treści art. 6 ust. 2 pkt 4 dyrektywy 98/44 i art. 93³ ust. 2 pkt 4 PWP postanowiono, że naruszenia wymienionych klauzul mogą nastąpić w szczególności zarówno poprzez praktykowanie sposobów modyfikacji tożsamości genetycznej zwierząt mogących wywołać u nich cierpienia i jednocześnie nie skutkującymi jakimikolwiek istotnymi korzyściami medycznymi dla człowieka lub zwierzęcia, jak i powoływanie do życia zwierząt stanowiących skutek stosowania takich sposobów. Wynika to z faktu, że zarówno polski, jak i

---

⁶⁷ J. Kępiński, jw., s. 109 i przywołana tam literatura.

⁶⁸ Tamże, s. 109.

⁶⁹ Por. H. Żakowska-Henzler, *Wynalazek...*, jw., s. 208.

⁷⁰ W przedmiocie ograniczeń technicznych i przyrodniczych zob. punkt 1 niniejszej pracy.

⁷¹ Tak wśród części przedstawicieli nauk prawnych, jak i biologicznych występuje przekonanie, że nie ma możliwości wynalezienia określonych cech czy właściwości konkretnych organizmów żywych, ponieważ istnieją one już w naturze i posiadają wyłącznie zdolność do stania się przedmiotem odkrycia (szerzej zob. A. Skorek, *Zdolność patentowa wynalazków biotechnologicznych a godność ludzka w regulacji Wspólnoty Europejskiej*, „Studia Europejskie” nr 4/2008, s. 104).

⁷² Na porządek publiczny składają się podstawowe zasady prawne oraz społeczne o zasięgu krajowym, a także stanowiące rezultat zobowiązań międzynarodowych (P. Kostański, jw., s. 249).

⁷³ Dobre obyczaje oznaczają „powszechnie szanowane zasady postępowania w danym kręgu kulturowym” (P. Kostański, jw., s. 249).

unijny ustawodawca dopuszczają wyłącznie patentowanie tych wynalazków biotechnologicznych, z których mogą wynikać istotne korzyści dla medycyny⁷⁴.

W przeciwieństwie do zachodnioeuropejskich rozwiązań legislacyjnych przyjętych w przedmiotowym zakresie ustawodawca amerykański nie ustanowił dotychczas normatywnych barier ograniczających lub wyłączających patentowanie ras zwierząt ze względu na ich potencjalną sprzeczność z powszechnie obowiązującymi wartościami pozanormatywnymi⁷⁵. Odniesienie do nich nie zostało bowiem wprost wyrażone w § 101 tytułu 35 U.S.C. jako podstawy prawnej ogólnych przesłanek patentowania wynalazków. Analiza jego treści wskazuje na utylitarystyczne ujęcie każdej formy wynalazczości⁷⁶, która powstała na obszarze USA. W praktyce polega ono ogólnie na tym, że każdy wynalazek albo sposób użycia istniejącego przedmiotu może zostać opatentowany, o ile nie służy on niemoralnym, oszukańczym lub niestosownym celom⁷⁷. Możliwość incydentalnego odstępstwa od tej reguły umożliwia jedynie wyjątkowe zastosowanie wypracowanej w amerykańskim orzecznictwie tzw. doktryny „*products of nature*”⁷⁸.

Pokrótce przedstawione odmienności w uregulowaniach zachodnioeuropejskich i amerykańskich z zakresu zdolności patentowej ras zwierząt skłaniają do wniosku, że nie jest to optymalny stan normatywny. Brak powszechnego aktu prawnego dotyczącego omawianej kwestii w istotny sposób bowiem utrudnia dokonanie właściwej oceny posiadanej przez te zbiory organizmów żywych specyfiki biotechnologicznej w świetle zasadniczo aprobowanych wartości pozanormatywnych⁷⁹. Mając je na uwadze, aktualnie szczególnie kontrowersyjna wydaje się być tematyka dopuszczalności patentowania takich organizmów transgenicznych jak:

- a) klony zwierząt,
- b) hybrydy (chimery) ludzko-zwierzęce.

---

⁷⁴ Szerzej zob. J. Koopman, *The Patentability of Transgenic Animals in the United States of America and the European Union: A Proposal for Harmonization*, „*Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*” vol. 13/2002, s. 114-115. Przedstawione założenie obejmuje postulat, zgodnie z którym nie powinno patentować ras zwierząt wyłącznie po to, aby zaspokoić swoje subiektywne potrzeby, np. chęć wyhodowania jakiegoś zwierzęcia ze względu na jego określone cechy fenotypiczne (por. H. Żakowska-Henzler [w:] *System Prawa Prywatnego. T. 14a. Prawo własności przemysłowej*, red. R. Skubisz, Warszawa 2012, s. 300; A. Twardowska [w:] *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. P. Kostański, Warszawa 2014, s. 626).

⁷⁵ Szerzej na temat wskazanych klauzul generalnych w prawie wynalazczym zob. M. du Vall [w:] *System...*, jw. s. 288-290.

⁷⁶ Za jej wyraz podstawę uznaje się powszechnie fragment jednego ze zdań zawartych w rozstrzygnięciu sprawy *Diamond v. Chakrabarty*, zgodnie z którym przedmiotem patentu może stać się „*anything under the sun that is made by man*” (zob. J. Koopman, jw., s. 135).

⁷⁷ Zob. M. du Vall [w:] *System...*, jw., s. 288 i przywołana tam literatura; por. L. Gruszow, jw., s. 14.

⁷⁸ Szerzej zob. J. Koopman, jw., s. 135.

⁷⁹ Por. P. Kostański, jw., s. 248.

Ad a.

Specyfika klonowania wyraża się w technicznej możliwości multiplikowania, tj. rozmnażania lub namnażania konkretnego materiału biologicznego. Zasadniczo zakłada się objęcie zakresem patentu na materiale biologicznym również jego kopii⁸⁰. W przedmiocie patentowania klonów zwierząt wskazane założenie niemniej może ulec istotnej dewaluacji. Jej przykładem stał się precedensowy wyrok amerykańskiego Sądu Apelacyjnego dla Okręgu Federalnego w Waszyngtonie z dnia 8 V 2014 r. zapadły z wniosku *Roslin Institute*⁸¹. Dotyczyło on kwestii dopuszczalności opatentowania na terytorium Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej pierwszego powszechnie znanego na świecie klonu ssaka (*Dolly the Sheep*)⁸². Sąd, powołując się na wcześniej wspomnianą tzw. doktrynę „*products of nature*”, uznał, że wskazany organizm nie może stać się przedmiotem patentu w USA, ponieważ stanowi wyłącznie genetyczną kopię zwierzęcia, które zostało już wcześniej wyhodowane na skutek prowadzenia hodowli w naturalnych warunkach⁸³. Upraszczając, za nieetyczną należałoby zatem uznać decyzję o opatentowaniu organizmu będącego powieleniem innego organizmu. Niemniej wydaje się, że w tym przypadku należałoby rozważyć czy przedmiotem ochrony patentowej mógłby się stać sam sposób wyodrębnienia materiału biologicznego istniejącego zwierzęcia, który miałby służyć do tworzenia jego klonów⁸⁴.

Ad b.

Zasadniczo wskutek skompilowania wybranych fragmentów kodów genetycznych człowieka i konkretnego gatunku zwierzęcia może obecnie dojść do wykreowania w warunkach laboratoryjnych organizmu o charakterze hybrydowym⁸⁵. W świetle aktualnie

---

⁸⁰ Zob. w szczególności art. 8 dyrektywy 98/44.

⁸¹ Appeal No. 2013-1407.

⁸² W przedmiocie historycznego ujęcia losów patentu na *Dolly the Sheep* zob. w szczególności L.B. Andrews, *Is There a Right to Clone? Constitutional Challenges to Bans on Human Cloning*, „*Harvard Journal of Law & Technology*” vol. 11/1998, no. 3, s. 644-647.

⁸³ W uzasadnieniu wskazanego orzeczenia Sąd wyraźnie stwierdził, że »*although the Board acknowledged that the claimed clones “may be called a composition of matter or a manufacture” as required by § 101 (U.S.C. – przyp. J.G.), J.A. 18, it concluded that the claimed subject matter was ineligible for patent protection under § 101 because it constituted a natural phenomenon that did not possess “markedly different characteristics than any found in nature.” J.A. 21.* «.

⁸⁴ Zob. motywy z uzasadnienia wyroku SN USA z dnia 13 VI 2013 r. w sprawie *Association for Molecular Pathology v. Myriad Genetics, Inc.* (Writ No. 12-398).

⁸⁵ Szerzej zob. w szczególności R. Hagglund, *Patentability of Human-Animal Chimeras*, „*Santa Clara High Technology Law Journal*” vol. 51/2008, s. 53; G.R. Hagen, S.A. Gittens, *Patenting Part-Human Chimeras, Transgenics and Stem Cells for Transplantation in the United States, Canada, and Europe*, „*Richmond Journal of Law & Technology*”, vol. XIV/2008 r., issue 4, s. 14. Od takiego procesu należy odróżnić chimery, które powstały w wyniku ksenotransplantacji. Polega ona na przeszczepianiu tkanek lub narządów pomiędzy istniejącymi osobnikami należącymi do różnych gatunków (zob. w szczególności M. Tinkler, *Transgenic animals: ethical concerns regarding their creation, research and treatment*, „*Mid-Atlantic Journal on Law and Public Policy*” vol. 1/2012, s. 133-134).

obowiązujących unormowań tak polskiego, jak i europejskiego prawa własności przemysłowej patentowanie tego rodzaju organizmów jest możliwe⁸⁶. Przyjęcie wysoce rygorystycznych unormowań dopuszczających objęcie ochroną patentową hybryd może bowiem przynieść istotne korzyści dla medycyny⁸⁷. Niemniej wskazuje się również, że komponowanie genów ludzkich i zwierzęcych celem uzyskania jednego organizmu może doprowadzić do naruszenia godności człowieka⁸⁸. Konsekwencją takiego procesu mogłaby stać się zatem modyfikacja tożsamości genetycznej zarodka ludzkiego, która jest *expressis verbis* zakazana na podstawie art. 93² ust. 2 pkt 2 PWP⁸⁹.

Zakończenie

Tematyka ochrony ras zwierząt lub sposobów ich otrzymywania *ex natura rei* różni się od prawnej protekcji odmian roślin, co zasadniczo nie jest dostrzegane przez w polskich i unijnych aktach prawnych. Wzięcie pod uwagę ogółu zawartych w nich unormowań dotyczących przedmiotowej problematyki skłania do sformułowania twierdzenia, zgodnie z którym *de lege lata* przedmiotami ochrony patentowej mogą stać się wyłącznie genotypy tych ras zwierząt lub sposoby ich otrzymywania, które są wytworami składającymi się z materiału biologicznego, posiadają cechę nowości, wykazują odpowiedni poziom wynalazczy, nadają się do przemysłowego zastosowania, a ich opis jest możliwy za pomocą dostępnych środków biotechnologicznych. W sposób tak jednoznaczny nie można przedstawić założeń oceny etyczno-moralnej dopuszczalności patentowania tego typu organizmów żywych, ponieważ brak ku temu podstaw normatywnych o międzynarodowych zasięgu obowiązywania⁹⁰. Jest to szczególnie istotne w obliczu nieustannego rozwoju biotechnologii, której mechanizmy – będąc szczególnie trudnymi do zrozumienia przez prawników – skutkują powstaniem coraz bardziej niejednorodnych organizmów żywych, których obszar zastosowań może wykraczać daleko poza sferę badań laboratoryjnych. Z tego powodu należy opowiedzieć się za jak najszerszą terytorialnie harmonizacją przepisów prawa wynalazczego w zakresie patentowania zwierząt.

---

⁸⁶ Należy odnotować, że w marcu 1999 r. Urząd Patentowy Stanów Zjednoczonych finalnie odrzucił wniosek S.F. Newmana i J. Rifkina o udzielenie patentu w przedmiocie trzech procedur produkcji chimer ludzko-zwierzęcych (szerzej zob. w szczególności S. Rabin, *The Human Use of Humanoid Chimeras and Patent Law*, „*Nature Biotechnology*” vol. 24/2006, no. 6, s. 517).

⁸⁷ W szczególności organizmy hybrydowe mogłyby stać się w pełni wartościowymi źródłami organów przeznaczonych do przeszczepienia ludziom (szerzej zob. R. Hagglund, *iw.*, s. 56).

⁸⁸ M. du Vall [w:] *System...*, *iw.*, s. 304.

⁸⁹ Tamże, s. 305.

⁹⁰ W przedmiocie koncepcji harmonizacji przepisów dotyczących biotechnologii szerzej zob. A. Twardowska, *iw.*, s. 619.

Bibliografia:

1. Andrews L.B., *Is There a Right to Clone? Constitutional Challenges to Bans on Human Cloning*, „*Harvard Journal of Law & Technology*” vol. 11/1998, no. 3, s. 643-681.
2. du Vall M., *Problemy ochrony patentowej i autorskoprawnej zwierząt*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej” z. 59/1992, s. 51-64.
3. Gruszow L., *Ochrona wynalazków w dziedzinie biotechnologii według Konwencji o patencie europejskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej” z. 52/1990, s. 7-26.
4. Hagen G.R., Gittens S.A., *Patenting Part-Human Chimeras, Transgenics and Stem Cells for Transplantation in the United States, Canada, and Europe*, „*Richmond Journal of Law & Technology*”, vol. XIV/2008 r., issue 4, s. 1-65.
5. Hagglund R., *Patentability of Human-Animal Chimeras*, „*Santa Clara High Technology Law Journal*” vol. 51/2008, s. 51-104.
6. Kelmelytè I., *Can living things be objects of patents?*, „*International Journal of Baltic Law*” no. 2/2005, vol. 2, s. 1-23.
7. Koopman J., *The Patentability of Transgenic Animals in the United States of America and the European Union: A Proposal for Harmonization*, „*Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*” vol. 13/2002, s. 103-204.
8. Miller D.K., *A Patent on the Conscious: A Theoretical Perspective of the Law on Patentable Life*, „*Stanford Journal of Animal Law and Policy*” vol. 2/2009, s. 144-162.
9. P. Kostański (red.), *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, Warszawa 2014.
10. Nowińska E., Promińska U., du Vall M., *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2011.
11. Nowińska E., Szczepanowska-Kozłowska E. (red.), *System Prawa Handlowego. T. 3. Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2015.
12. O'Connor K.W., *Patents for Genetically Modified Animals*, „*Journal of Animal Science*” vol. 71/1993, s. 34-40.
13. Olejniczak A. (red.), *System Prawa Prywatnego. T. VI. Prawo zobowiązań – część ogólna*, , Warszawa 2014.

14. Rabin S., *The Human Use of Humanoid Chimeras and Patent Law*, „*Nature Biotechnology*” vol. 24/2006, no. 6, s. 517-518.
15. Sease E.J., *From Microbes, to Corn Seeds, to Oysters, to Mice: Patentability of New Life Forms*, „*Drake Law Journal*” vol. 38/1989, s. 551-572.
16. Skorek A., *Zdolność patentowa wynalazków biotechnologicznych a godność ludzka w regulacji Wspólnoty Europejskiej*, „*Studia Europejskie*” nr 4/2008, s. 101-118.
17. Skubisz R. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom XIVa. Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2012.
18. Smycz M., *Ochrona wynalazków biotechnologicznych w prawie własności przemysłowej*, TPP nr 1/2003, s. 85-101.
19. Szpunar A., Glosa do wyroku SN z dnia 6 VI 1968 r., I CR 148/68, PiP z. 3-4/1970, s. 608.
20. Stankiewicz P., *Spoleczne konsekwencje wykorzystania biotechnologii w rolnictwie*, „*INFOS. Zagadnienia społeczno-gospodarcze*” nr 1/2009, s. 1-4.
21. Straus J., *Biotechnologia i jej międzynarodowe prawne i ekonomiczne implikacje*, „*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej*” z. 56/1990, s. 11-40.
22. Szegda Ł., Wojdyłło W., *Zbiór rzeczy i praw jako oddzielna kategoria jurydyczna?*, MoP nr 9/2011, s. 59-68.
23. Szewc A., Jyż G., *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2011.
24. Szwaja J., Szajkowski A. (red.), *System Prawa Własności Intelektualnej. T. 3. Prawo wynalazcze*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1990.
25. Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. II (L-P), Warszawa 1979.
26. Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 3 (R-Ż), Warszawa 1981.
27. Tinkler M., *Transgenic animals: ethical concerns regarding their creation, research and treatment*, „*Mid-Atlantic Journal on Law and Public Policy*” vol. 1/2012, s. 123-147.
28. Uchańska J., *Relacje ochrony sui generis różnorodności biologicznej do ochrony patentowej*, „*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z prawa własności intelektualnej*” nr 1/2013, s. 40-92.
29. Witczak H., Kawalko A., *Zobowiązania*, Warszawa 2012.
30. Żakowska-Henzler H., *Wynalazek biotechnologiczny. Przedmiot patentu*, Warszawa 2006.

Akty prawne:

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/44/WE z dnia 6 VII 1998 r. w sprawie ochrony prawnej wynalazków biotechnologicznych (Dz.U. L 213 z 30 VII 1998 r.).
2. Konwencja o udzielaniu patentów europejskich (Konwencja o patencie europejskim) sporządzona w Monachium w dniu 5 XI 1973 r. (Dz.U. z 2004 r. nr 79, poz. 737).
3. Międzynarodowa Konwencja Ochrony Nowych Odmian Roślin sporządzona w Paryżu w dniu 2 XII 1961 r. (ang. *International Convention for the Protection of New Varieties of Plants*, Dz.U. L 192 z dnia 22 VII 2005 r.).
4. Patentgesetz z 5 V 1936 r. (niemiecka ustawa patentowa).
5. Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (Dz.U. L 336/214 z 23 XII 1994 r., TRIPS).
6. Rozporządzenie Rady Nr 2100/94 z dnia 27 VII 1994 r. w sprawie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin (Dz.U. L 227 z dnia 1 IX 1994 r.).
7. United States Code (Kodeks Stanów Zjednoczonych).
8. Ustawa z dnia 23 IV 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. nr 16, poz. 94 ze zm.).
9. Ustawa z dnia 26 VI 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (Dz.U. z 2003 r. nr 37, poz. 1300 ze zm.).
10. Ustawa z dnia 9 XI 2012 r. o nasiennictwie (Dz.U. z 2012 r. nr 244, poz. 1512 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 30 VI 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2001 r. nr 49, poz. 508 ze zm.).

Orzecznictwo:

1. Wyrok amerykańskiego Sąd Apelacyjny dla Okręgu Federalnego w Waszyngtonie z dnia 8 V 2014 r. zapadły z wniosku Roslin Institute (Appeal No. 2013-1407).
2. Wyrok SA w Poznaniu z dnia 11 VI 1991 r., I ACr 69/90, OSA nr 2/1992, poz. 14.
3. Wyrok SN z dnia 6 VI 1968 r., I CR 148/68, OSNC nr 11/1969, poz. 199.
4. Wyrok SN USA z dnia 16 VI 1980 r. w sprawie *Diamond v. Chakrabarty* (447 U.S. 303).
5. Wyrok SN USA z dnia 13 VI 2013 r. w sprawie *Association for Molecular Pathology v. Myriad Genetics, Inc.* (Writ No. 12-398).
6. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 VIII 2005 r., VI SA/Wa 2183/04.

Źródła internetowe:

1. Ch. Then, R. Tippe, *Seed monopolists increasingly gaining market control. Applications and granting of patents in sphere of animal and plant breeding in 2010*, s. 4, dostępny w Internecie [31.05.2015 r.]:
http://no-patents-on-seeds.org/sites/default/files/news/patente_report_2011_final_en.pdf.